

УДК 159.954.4: 373.2:37.015.31

*Галина Закалик,
Анастасія Бойко*

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасне соціокультурне середовище характеризується такими ознаками, як перманентність змін у всіх сферах людської діяльності, мозаїчність інформації та швидке реагування на них особистості. Тенденції розвитку суспільства зумовлюють стимулювання людської діяльності у різних сферах, необхідність більш успішної реалізації людських ресурсів. Суспільство потребує від людини всебічної активності, вимагає від неї розв'язання безлічі різноманітних нагальних проблем, конструктивної роботи в динамічних умовах життя, що можливе лише для діяльної, духовно багатой особистості.

У трудовій діяльності психолога важливу роль відіграє творче ставлення до праці, що сприяє її творчій активності та, як необхідність – розвиток творчого потенціалу. Тому вже зі студентської лави необхідно розвивати творчість і активно використовувати її в освітній практиці.

Проблема аналізу творчого потенціалу особистості не є новою в психологічній науці. Хоча вивчення проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців не втратило своєї актуальності й у наш час. Адже творчий потенціал – це необхідна складова особистості, яку, безперечно, слід вивчати, розвивати й удосконалювати. Необхідно також відзначити, що ситуація, яка склалася у психології, призвела до вироблення технократичного підходу в розвитку інтелекту і мислення людини, що суттєво гальмує розвиток особистості загалом, обмежує її можливості та не дозволяє реалізувати свій творчий потенціал повною мірою. Поряд із цим прискорена інтенсифікація навчання, перевага інформаційного підходу в навчанні вимагає максимальної актуалізації особистісних ресурсів. А за умов низької зацікавленості особистості це може призводити до згасання мотивації до самоосвіти, самовдосконалення й усвідомленого професійного вибору.

На наш погляд, вихід із цієї ситуації полягає в пошуку нетрадиційних підходів до виявлення потенційних можливостей людини впливати на саму себе з метою управління своєю поведінкою для досягнення поставлених цілей, усвідомлення себе як творчої особистості, здатної до самореалізації, набуття досвіду нетрадиційної творчої діяльності, становлення цілісності особистості.

Зважаючи на актуальність даної проблеми, *завданнями* статті стали: аналіз поняття «творчий потенціал особистості», дослідження творчого потенціалу студентів – майбутніх психологів.

Розвиток психології як сучасної науки дозволив розширити її можливості та запровадити такий напрям, як психологія творчості, у рамках якої проводяться дослідження творчості та творчого потенціалу особистості. Дослідження напряму в психології творчості, відомого за назвою «креативність», здійснювали такі зарубіжні вчені: Дж. Гілфорд, Б. Гизелін, А. Маслоу, С. Медник, К. Роджерс, В. Сміт, П. Торренс, К. Тейлор та багато вітчизняних науковців, таких як Д. Богоявленська, Н. Вишнякова, Л. Дорфман, В. Дружинін, В. Моляко, Я. Пономарьов, М. Холодна та ін. Однак, як зазначають Н. Алексєєв, С. Бернштейн, Я. Пономарьов, М. Ярошевський, дослідження креативності та творчого потенціалу не були досить результативними, оскільки вивчалися фрагментарно.

Основним критерієм творчості, на думку Е. Торренса, є «продукування чогось нового» [12]. І це зовсім не важливо, чи визнає ідею новою суспільство, а важливим є те, щоб вона була новою для самого творця. Творчість протиставляється конформності, адже привносить оригінальність, новий погляд на проблему тощо. Е. Старквезер вважає, що творча людина вільна як від конформізму, так і від нонконформізму. Тому для людини важливо творчо мислити, що забезпечує бачення чи створення взаємозв'язків між предметами, явищами, об'єктами як на свідомому, так і на несвідомому рівнях. Творчий потенціал працює на всіх етапах творчого процесу, таких як підготовка, інкубація, осягнення, перегляд, де можна розкрити творчість особистості через систематичне навчання суб'єкта творчому мисленню і найбільше проявляється у кінцевому продукті [12].

Для творчої особистості важливий розвиток розумових здібностей. Як наголошує Дж. Гілфорд, творчість – це сукупність розумових здібностей, що забезпечують творчі досягнення у процесі діяльності. Підґрунтям розвитку творчого потенціалу є творчі здібності, суть яких в об'єктивній формі можна виразити формулою: Здібність =

продуктивність / «ціна». Здібності є тією необхідною передумовою до творчості, які дозволяють реалізувати окремі індивідуальні психічні функції, що сприяють успішності та якісній своєрідності засвоєння і реалізації знань, умінь і навичок [11, с. 39]. Через творче мислення як дивергентну продукцію на основі даної стандартної, добре відомої інформації, реалізується породження нової, оригінальної, незвичайної, а можливо, й унікальної інформації. Це розвиває чутливість людини до проблем, здатність її до переорієнтування тощо.

Творчий потенціал окремого індивіда визначають як інтегративну якість особистості, що характеризує міру її можливостей ставити і вирішувати нові завдання у сфері її діяльності, що має суспільне значення [7, с. 56].

Сучасний психолог В. Моляко запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу. Вчений визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Творчий потенціал – це саме та система, яка абсолютно прихована від будь-якого зовнішнього спостереження; більше того, сам носій творчого потенціалу іноді мало або й зовсім не знає про свої творчі можливості. Про справжні творчі можливості конкретної людини можна говорити лише на основі здійсненої діяльності, отриманих оригінальних творів. Творчий потенціал стає не уявною, а реальною, прогнозованою цінністю лише тоді, коли реалізовується у винаходах, конструкціях, книгах, картинах, фільмах тощо. Вчений представляє загальну структуру творчого потенціалу, яка визначається такими складовими: задатки, нахили, які проявляються у наданні переваг чомусь; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, потяг до створення чогось нового; швидкість у засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність; порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здібності до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [5, с. 6].

Опанування певних стратегій і тактик сприятиме виявленню творчого потенціалу особистості в різних сферах її діяльності. Стратегічна тенденція як система розумових дій творця є обов'язковим компонентом творчої діяльності та спрямована на розробку і втілення задумів [3]. Уміння знаходити різноманітні способи й підходи до розробки та реалізації задумів у творчій діяльності надалі може бути використане як інструментарій у прийнятті людиною остаточного рішення.

Тому можна подати узагальнене визначення творчого потенціалу як фонду, сукупності можливостей реалізації нових напрямів діяльності суб'єкта творчості [8]. Водночас, цілком можна погодитися з думкою С. Сисоєвої, що для актуалізації творчого потенціалу креативній особистості необхідні додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, які впливають на досягнення творчих результатів у одній чи декількох видах творчої діяльності [9, с. 168].

Метою статті є характеристика творчих здібностей і оцінка креативності студентів-психологів як основа творчого потенціалу особистості.

Особистісно-діяльнісна концепція Г. Костюка (розвиток особистості як індивідуальності), сам гармонійний розвиток особистості й ефективність, продуктивність професійної діяльності пов'язані, насамперед, із проблемою гармонійної та творчої цілісності, суб'єктивного й об'єктивного формування образу професіонала [2, с. 47]. Згідно з позиціями гуманістичного підходу, актуальними у розвитку особистості є особистісні фактори креативності, а центральним поняттям у визначенні обдарованості та творчості постає поняття творчого потенціалу особистості.

В. Моляко розглядає творчий потенціал як «ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому», тобто, вважає вчений, «творча людина ... потенційно здатна до творчості. Інша річ – у яких масштабах, у якому обсязі, на яких часових дистанціях, у яких сферах тощо – це вже потребує окремих уточнень у кожному конкретному випадку» [4, с. 14].

Як зазначає Є. Яковлева, «людська індивідуальність – неповторна та унікальна, тому реалізація індивідуальності і є творчим актом (внесенням у світ нового, унікального, того, чого раніше не існувало)» [10, с. 20]. Тому характеристиками творчості мають виступати не предметні (наявність продукту – матеріального чи ідеального), а процесуальні характеристики, тому що творчість розглядається, передусім, як процес виявлення людиною власної індивідуальності.

Виходячи з цього, вважалось необхідним провести емпіричне дослідження на виявлення творчого потенціалу студентів-психологів.

У дослідженні брали участь студенти-психологи Національного університету «Львівська політехніка» у кількості 90 осіб. У роботі використані такі методики: «Оцінка творчого потенціалу особистості», «Оцінка власної креативності» (методика Кане), методика КОВТ.

На основі проведеного дослідження було виявлено, що для 89% досліджуваних характерні низькі показники конформності та разом із тим

не вираженою була нонконформність. Хоча цей показник був дещо вищим, порівняно з конформністю. Водночас у респондентів відзначено високий рівень евристичної (у 87% опитаних) та творчої (у 83% опитаних) поведінки. Для досліджуваних характерний прояв вищого за середній (72%) та високий (28%) рівнів розумових здібностей. Рівень креативності у 80% був на середньому рівні та у 20% – на високому рівні.

На основі проведеного кореляційного аналізу відзначено слабкі кореляційні зв'язки між евристичною поведінкою та креативністю ($r=0,5667$, $p<0,001$), творчою поведінкою та креативністю ($r=0,6120$, $p<0,001$). Водночас відзначалася обернена кореляція між конформністю та креативністю ($r=-0,684$, $p<0,001$).

Аналіз отриманих даних може вказувати на те, що творчий потенціал особистості є синтетичною (інтегруючою) якістю, що характеризує певний рівень можливостей особистості, яка здійснює діяльність творчого характеру. Водночас можна погодитися з думкою М. Котюсової, яка розглядає творчий потенціал як характерну властивість індивіда, що визначає його можливості у творчому самоздійсненні та самореалізації. Творчий потенціал є потенційною креативністю, яка ще не є цілком виявленою й актуалізованою [1, с. 6].

За допомогою творчого потенціалу можна відобразити ступінь відповідності діяльнісних якостей індивіда соціальній нормі (певним соціальним ролям), що вимагається від суб'єкта. Водночас він виступає внутрішньою готовністю особистості до самореалізації у творчій діяльності, що зумовлено на фізіологічному рівні наявністю у кожній людини правої та лівої півкуль мозку зі специфічним функціонуванням останніх у процесі обробки інформації. Останнє на психологічному рівні пояснюється наявністю теоретичного понятійного і теоретичного образного типів мислення, а на педагогічному – можливістю розвитку та саморозвитку креативності кожної окремої особистості.

Таким чином, творчий потенціал особистості – це сформоване почуття нового, відкритість усьому новому, як до знань, так і до переконань, на основі яких будується, регулюється діяльність людини; це високий ступінь розвитку мислення, його гнучкість і оригінальність, здатність швидко змінювати прийоми дії відповідно до нових умов діяльності суб'єктів. Особистість із високим творчим потенціалом має розвинену увагу, критичність розуму, винахідливість, що дозволяють людині оптимально змінювати прийоми дій. Людина легко адаптується до нових умов діяльності, використовує набуті знання, вміння, які великою мірою визначають результати діяльності (новизну, оригінальність, унікальність

підходів до здійснення діяльності). Це і спонукає особистість до творчої самореалізації та саморозвитку. Як інтегративна особистісна властивість творчий потенціал визначає потребу, готовність і можливість творчої самореалізації та саморозвитку людини.

Проведене дослідження вказує на потребу подальшого вивчення мисленневих процесів та уяви, що розширить уявлення про творчий потенціал. Беззаперечним є те, що необхідно розвивати творчий потенціал студентів.

Посилання:

1. *Калмыкова, З. И.* Психологические принципы развивающего обучения / *З. И. Калмыкова.* — М., 1979. — 48 с.
2. *Костюк, Г.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / *Г. С. Костюк* ; за ред. *Л. М. Проколієнко* [упоряд. і авт. комент.] *В. В. Андрієвська, Г. О. Балл* та ін. — К. : Рад. школа, 1989. — 609 с.
3. *Медведева, Н.* Виявлення творчого потенціалу. Стратегії реалізації задуму / *Н. Медведева* // Психолог. — 2006. — № 40. — С. 12-15.
4. *Моляко, В. О.* Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / *В. О. Моляко, О. Л. Музика.* — Житомир : Рута, 2006. — 320 с.
5. *Моляко, В. О.* Психологічна теорія творчості / *В. О. Моляко* // Обдарована дитина. — 2004. — № 6. — С. 2-9.
6. *Ніколаєнко, Л. І.* Творчий потенціал особистості як предмет зарубіжних та вітчизняних досліджень: теоретичний аналіз / *Л. І. Ніколаєнко* // Науковий огляд. — 2016. — № 1 (22). — С. 1-6.
7. *Овчинников, В. Ф.* Научно-технический прогресс и развитие творческого потенциала работника производства / *В. Ф. Овчинников.* — Л., 1974. — 279 с.
8. Психологія і педагогіка життєтворчості : навчально-методичний посібник / Ред. рада : *В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, Г. Г. Єрмаков* та ін. — К., 1996. — 792 с.
9. *Сисоєва, С. О.* Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / *С. О. Сисоєва* // Педагогіка і психологія. — 1998. — № 2. — С. 161-172.
10. *Яковлева, Е. Л.* Психология развития творческого потенциала личности / *Е. Л. Яковлева.* — М., 1997. — 224 с.
11. *Guilford, J. P.* Creativity: a quarter century of progress / *J. P. Guilford* // Perspectives in Creativity / Eds. : *L. A. Taylor, J. W. Getzels.* — Chicago : Aldine, 1975. — P. 37-59.
12. *Torrance, E. P.* Education and Creative Potential / *E. P. Torrance.* — Minneapolis : University of Minnesota Press, 1963. — 167 p.

References (transliterated and translated):

1. *Kalmykova, Z. I.* Psihologicheskie printsipy razvivaiushchego obucheniya (Psychological principles of developing training). Moscow, 1979, 48 p.
2. *Kostiuk, H.* Navchalno-vykhovnyi protses i psyhichni rozvytok osobystosti (Educational process and personality's mental development); Ed. by *L. M. Prokolyenko, V. V. Andrievska, H. O. Ball* et. al. Kyiv, 1989, 609 p.

3. *Medvedieva, N.* Vyiavleniia tvorchoho potentsialu. Stratehii realizatsii zadumu (Detection of creativity. Strategy of plan implementation) // *Psychologist*, 2006. No 40. P. 12-15.
4. *Moliako, V. O., Muzyka, O. L.* Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriya, metodyka, rezultaty doslidzhen (Ability, creativity, talent : Theory, methodology, research results). Zhytomyr, 2006, 320 p.
5. *Moliako, V. O.* Psykholohichna teoriya tvorchsti (Psychological theory of creativity) // *Obdarovana dytyna (Gifted Child)*, 2004. No 6. P. 2-9.
6. *Nikolaienko, L. I.* Tvorchyi potenysial osobystosti yak predmet zarubizhnykh ta vitchyznianskykh doslidzhen : teoretychnyi analiz (Individual's creative potential as the subject of foreign and domestic research : Theoretical analysis) // *Scientific Review*, 2016. No 1 (22). P. 1-6.
7. *Ovchinnikov, V. F.* Nauchno-tehnicheskii progress i razvitie tvorcheskogo potentsiala rabotnika proizvodstva (Scientific and technological progress and the development of production worker's creative potential). Leningrad, 1974, 279 p.
8. *Psykholohiia i pedahohika zhyttietvorchosti (Psychology and Pedagogy of life creativity : Textbook).* Ed. board: *V. M. Doniy, H. M. Nesen, L. V. Sokhan, H. H. Ermakov et.al.* Kyiv, 1996, 792 p.
9. *Sysoeva, S. O.* Pedahohichna tvorchist uchytelia : vyznachennia, teoretychna model, funktsii pidhotovky (Pedagogical creative activity of a teacher : definition, theoretical model, training features) // *Pedagogy and Psychology*, 1998. No 2. P. 161-172.
10. *Yakovleva, E. L.* Psihologiya razvitiya tvorcheskogo potentsiala lichnosti (Psychology of personality's creative potential development) Moscow, 1997, 224 p.
11. *Guilford, J. P.* Creativity : a quarter century of progress // *Perspectives in Creativity* / Eds.: *L. A. Taylor, J. W. Getzels.* Chicago, 1975. P. 37-59.
12. *Torrance, E. P.* Education and Creative Potential. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1963, 167 p.

Стаття надійшла до редакції 23.06.16

Г. Закалик, А. Бойко

Творчий потенціал сучасної студентської молоді

У статті розкрито питання про роль творчого потенціалу в фаховій підготовці майбутніх практичних психологів. Особливу увагу приділено питанню про творчий потенціал особистості студентів-психологів як вияв професійної спрямованості. Автори визначають поняття «творчий потенціал особистості» як сформоване почуття нового, відкритість усьому новому, як до знань, так і до переконань, на основі яких будується, регулюється діяльність людини; як високий ступінь розвитку мислення, його гнучкість і оригінальність, здатність швидко змінювати прийоми дії відповідно до нових умов діяльності суб'єктів. Запропонований матеріал знайомить із метою, завданнями та методами професійної спрямованості майбутнього психолога через творчі здібності та спрямованість особистості. Результати дослідження по-

казали, що для досліджуваних характерні низькі показники конформності. Водночас у респондентів відзначено високий рівень евристичної та творчої поведінки. Для досліджуваних характерний прояв вищого за середній або високий рівні розумових здібностей. Водночас переважав середній рівень креативності, що свідчить про можливість розвитку творчого потенціалу особистості.

Ключові слова: фахова підготовка, студент-психолог, творчі здібності, творчий потенціал, креативність.

H. Zakalyk, A. Boyko

Creative Potential of Modern Student Youth

In this article the authors reveal the issue of the role of creative potential in future practical psychologists' professional training. Special attention is paid to the problem of creative potential of students-psychologists' personalities as an disclosure of professional orientation. The authors consider the notion «personality's creative potential» as the formed feeling of new, the openness to new knowledge and convictions basing on which the person's activity is formed and regulated; as the high level of thinking development, its flexibility and the ability to change the techniques of action according to new conditions of the activity. This material explains the goal, tasks and methods of professional orientation of future psychologist by means of creative talent and orientation of individual. The result of our research tells us that students who were investigated have a low level of conformalness. At the same time respondents had a high level of heuristic and creative behavior. Respondents had middle of high level of mental abilities. The creative level is prevailed – on the middle level; it means that there is a possibility of the development of personality's creative potential.

Key words: professional preparation, student-psychologist, creative capabilities, creative potential, personality orientation, creativity.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Н. І. Жигайло